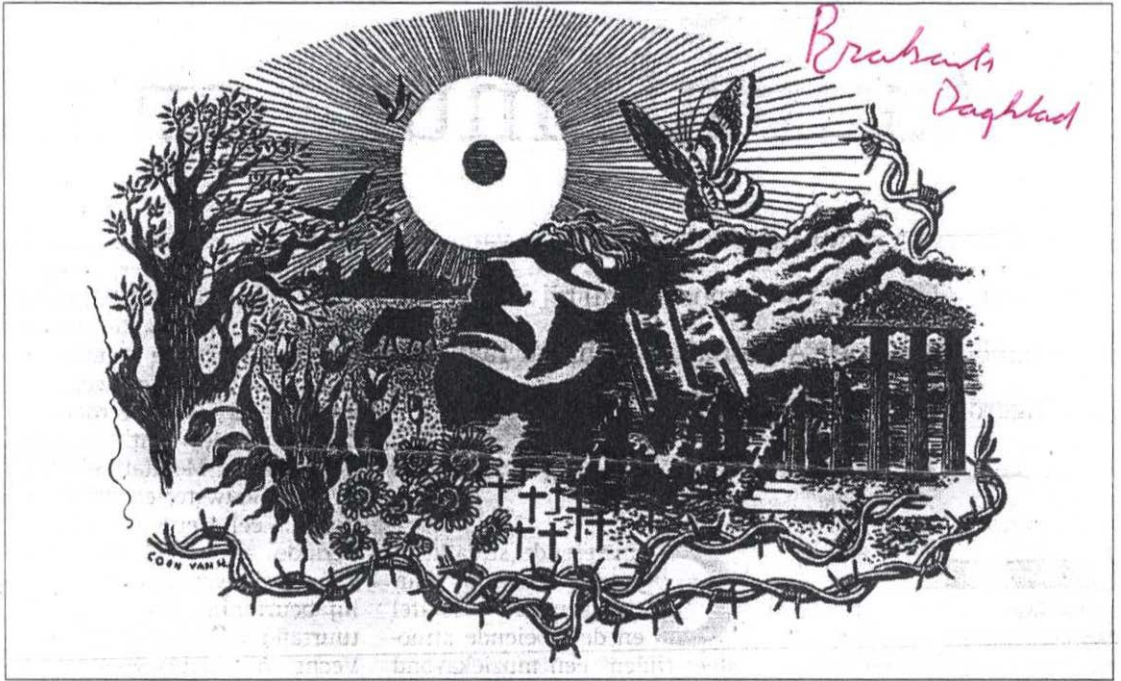

Levensgevaarlijke rijmprenten

Illegaal drukwerk

Hans Renders

Gevaarlijk drukwerk Een vrije uitgeverij in oorlogstijd

De Bezige Bij, €34,50

door Mieske van Eck

Een illegale uitgever kan zijn leven voor minder wagen dan de uitgave van 'De achttien dooden' van Jan Campert. Het gedicht is vooral bekend door die beklemmende beginregels: „Een cel is maar twee meter lang en nauw twee meter breed.”.

Het was al eerder afgedrukt in het Parool en in Vrij Nederland, maar De Bezige Bij maakte er in 1943 echt iets moois van. Om aan papier te komen, liepen uitgever Geert Lubberhuizen en zijn helpers tal van kantoorboekhandels af.

Voor zo'n stiekem karwei ziet het drukwerk er prachtig uit met een tekening van graficus en schilder Fedde Weidema (onder het pseudoniem Coen van H(art), een rode sierinitiaal en een rode streep onder de titel. Er verschenen duizenden exemplaren van op verschillende soorten papier.

De uitgever schonk ze aan mensen die het verzet steunden of verkocht ze. Een goedkope

druk kostte een tientje, een roems genummerde 25 gulden. Dat waren voor die tijd enorme bedragen. In september 1943 had alleen 'De achttien dooden' al 75.000 gulden opgebracht. Bij de Bezige Bij gingen in de laatste oorlogsjaren tonnen om, die werden gebruikt voor het verzet tegen de Duitsers. Met geld van de Bij konden vooral veel joodse kinderen onderduiken.

Campert schreef 'De achttien dooden' waarschijnlijk al in 1941 toen hij hoorde van de executie van vijftien verzetsstrijders en drie februaristakers door de Duitsers.

Boegbeeld

Het gedicht verscheen als een van de zeldzame illegale geschriften uit die tijd in 1943 onder eigen naam. Campert was in januari dat jaar al gestorven in het Duitse kamp Neuengamme en de Duitsers konden hem toen het gedicht verscheen al niet meer deren. Zo kon hij uitgroeien tot het boegbeeld van het Nederlandse verzet en de illegale uitgeverijpraktijk.

Het is een hardnekkig misverstand dat Campert in 'De dertien dooden' over zijn eigen gevangenschap schreef. Hij zou pas ruim een jaar later in de cel belanden, schrijft Hans Ren-

• De tekening die Fedde Weidema onder het pseudoniem Coen van Hart maakte voor 'De achttien dooden' van Jan Campert.

ders in 'Gevaarlijk Drukwerk'. Dit prachtig geïllustreerde en informatieve boek over de eerste jaren van de jubilerende Bezige Bij geeft een boeiend overzicht van de vroegste uitgaven van de idealistische uitgeverij. Er staat een overzicht in van alle 76 illegale uitgaven van de Bij en alle rijmprenten zijn afgedrukt. Ook de in september 1944 uitgegeven 'Moffenspiegel' met karikaturen van Karel Links is in het boek opgenomen.

Verder biedt Renders informatie over de idealistische uitgangspunten van de uitgeverij. Het gedicht van Campert is voor de uitgever een mooi parapardje. Maar lang niet alle verzetspoëzie is van het niveau van 'De achttien dooden'. De meeste bijdragen boeien meer door hun vormgeving dan door de tekst.

De gedichten rijmen vaak, dat wel. Maar heldhaftige kreten en warme betuigingen van vaderlandsliefde leiden zelden tot literaire eeuwigheids waarde, zelfs niet als de inzet zo hoog is als tijdens de Tweede Wereldoorlog.